

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg/CH): **A kabátember**

2012 július elseje. Százharminccal száguldok az osztrák autópályán Salzburg felől Bécs felé. Egy kék tábla jelzi, hogy hamarosan a Seewalchen-hez vezető letérő következik. Aszongya egy másik tábla: Linz 65 ... Fél óra, ha nem jön közbe dugó, vagy útépités miatti lassítási kényszer.

Megrohannak az emlékek, helyesebben egyetlen egy emlék, amikor 1957. szeptember végén, vagy október elején először tettem meg ezt az utat az ellenkező irányban. Az akkor világutazásnak tűnt. Hol is kezdjem ...?

'57 nyarán fölszámolták az ennsi menekülttábor, mert ott már alig lézengtünk néhányan. Áthelyeztek minket Linz mellé, a bindermicheli baraktáborba. Forró volt az a nyár. A nem túl nagy barakszobában kilencen laktunk. Az emeletes ágyak között éppen csak egy kis asztal fért el, amelynek felét elfoglalta egy ócska rádió, melyet valamelyik szobatársam szerzett valahonnan. Sajnos már nem emlékszem mindegyikükre, de megkísérlem összeszedni a társaságot: Noár Jóska, aki ács volt és a szobában ő volt a legidősebb. Bárhol talált munkát és ha segítségre volt szüksége, válogathatott közülünk. Szívesen mentünk vele építkezésekhez dolgozni, ami kemény munka volt, de valahogy előkelőbb, mint a teherpályaudvaron vagonokból szemet kirakni. Kerti Jancsi, az egyetlen, akivel közel ötven év után újra kapcsolatba kerültem. Ő fedezett föl, amikor Kanadában kezébe került egy általam elkövetett könyvkritika. Szegény már nem él. Néhány éve végzett vele a tüdőrák, pedig soha nem dohányzott. Sosem felejttem el, amikor az első szputnyik föllövésekor azt mondta – noha akkor még híre sem volt annak, hogy valamikor majd egy másodikat is föllőnek: Egyszer csak annyi műhold lesz az égen, hogy majd nem lehet a földről kimenni a világűrbe! Senki nem gondolta volna, hogy ez egyszer majd valós gondot okoz. Ma már latolgatják a Föld körül keringő, kiszolgált szerkezetek (és egyéb szemét) begyűjtésének lehetőségét. Aztán ott volt Guru, aki nem tudom, hogyan jutott ehhez a becenévhez, mert semmi guruszerű nem volt benne. Kis, vaskos, nagyon mozgékony emberke volt, folytonos jókedvvel. Mintha mindig ide-oda gurult volna (most jut eszembe, talán innen eredt a Guru név?). Alighanem ő szerezte a rádiót. Üstökös, aki szabadjára eresztette hajának burjánzását. Ez akkor még nem volt divat. Ezért volt beceneve egyértelműen megkülönböztető. Kisnövésű, álmodozóan gyerekszerű gyerek volt. Később hallottam, amikor még kapcsolatban voltam a társasággal, hogy visszament Magyarországra. Aztán volt ott egy fiú, valahonnan az Alföldről. A nevére sajnos már nem emlékszem. És a négy „görög”, akik közül valóban görög csak egy volt, a többiek macedónok voltak. (Most látom, hogy ez összesen tíz és nem kilenc. Úgy látszik, magamat elfelejtettem számolni. De – miután emeletes vaságyaink voltak –, helypazarlás lett volna egy ágyat üresen hagyni.) Nem tudom mi zajlott le Görögországban a múlt század ötvenes éveinek elején, talán macedón szabadságharc. Ha jól tudom, az események folyamán sokan átmenekültek az akkori Jugoszláviába, akiket (vagy egy részüket) aztán a jugoszlávok egyszerűen „továbbtoltak” Magyarországra. Valahogy így lehetett. A görög fiú szinte véletlenül került a macedón menekültek sodrásába, és az ausztriai táborból óriási, bürokratikus ügyintézkést folytatott a bécsi, görög követtel, mert szeretett volna visszajutni a hazájába. A követet, akivel levelezgetett Csamadosznak hívták ezért aztán természetes, hogy a srác beceneve Csamadosz lett. A macedón fiúkat isteni alakokkal és testtel ajándékozta meg az ég. Viszonylagosan barna bőrük miatt brazil filmekről folyton eszembe jutnak. Neveikre már nem emlékszem. Összeforrott társaság voltunk, soha semmilyen veszekedés, viszály, acsarkodás nem fordult elő közöttünk. A rádió szinte mindig szólt. Egyik állandó műsorára még jól emlékszem: *Autofahrer unterwegs*. A műsorvezető akkor Luise Martini volt, még most is fülemben cseng lendületes beszédmodora, üdítő hangja. Az adás déltájban harsogott, nagyon gyakran Harry Belafonte *Matildájával*. A szomszéd barak tetején megjelent néha Hansi a szelíd veréb. Kétoldalt leengedett, remegtetett szárnyakkal és kéregető csipogással jelentkezett. Olyankor valamelyikünk kihajolt az ablakon és Hansi örömmel szállt a

kinyújtott ujja, mert tudta, hogy valami eledellel fogjuk kényeztetni. Nem tudom, ki szelídíthette. Amikor fölbukkantunk a baraktáborban, ő már fogalom volt.

Fiatal pap járta a tábor a katolikus lelkeket gyűjtögetvén. Amikor megtudta, hogy hiányzik az utolsó évem az érettségihez (a forradalom kitörésekor éppen elkezdődött az utolsó év a dolgozók esti gimnáziumában), megpróbált rábeszélni, hogy fejezzem be az iskolát az egyik magyar gimnáziumban. Rengeteg iskolás volt a menekültek között, és '57 nyarán már négy magyar gimnázium működött Ausztriában. Nem álltam kötélnek mondván, hogy az Amerikába-szállíttatásom ügye bármelyik nap elintéződhet. Persze '56 decembere óta már jócskán lett volna ideje elintéződni, de az ügyintézőket ez valahogy nem zavarta. Végül két évvel később (amikor már Svájcban voltam) tényleg megjöttek a „papírok”, de akkor én már túlzottan ragaszkodtam az európai röghöz.

Így teltek napjaink, ám egyszercsak vége volt a nyárnak! Egy kis vaskályha állt a szobában, amit esténként vörös izzásra fűtöttünk, de mert a barak szigetelése ki tudja hova lett, talán sosem volt, hajnali kettőkor már vacogtunk. Nosza, mentem a „papbácsihoz”, aki alig lehetett nálam öt évvel idősebb. Hogy is van az azzal a magyar gimnáziummal...? Megkaptam az egyik iskola címét, amely Kammer am Attersee-ben működött. Írtam az igazgató úrnak (Sümegh Lotárnak, aki bencés pap volt) és postafordultával már csomagolhattam is. Ekkor került sor arra az utazásra, amelynek emléke megrohanat néhány hete, amikor szemembetűnt a Linz távolságát 65 km-ben megadó tábla.

Nem tudom, hogyan kerültem a linzi pályaudvarra, az is lehet, hogy gyalog mentem oda, hiszen talán fél bőröndre való cókámom sem volt. A két-három km-es távolságot számtalanszor megtettem, ha Linzben mentem moziba. A fő vasútvonalról az Attnang-Puchheim-i állomáson át kellett szállni a kammeri vonatra. Kammer zsákállomás volt, ahova valamikor késő délután érkeztem meg. Az iskola néhány lépésre volt az állomástól. Seewalchen, Schörfling és Kammer már akkor is szinte teljesen egybeépült helységek voltak (Kammert nem találok a mai térképen, igaz csak autóstérképen kerestem, viszont ha valaki arra járna, a schörflingi templomban – ahova misére jártunk – emléktábla hirdeti az egykori magyar diákok köszönetét, köszönetüket. A schörflingi templom – világviszonylatban is egyike a legmeredekebb rézsűszögű tetővel rendelkező templomoknak – az autópályáról is jól látható, főleg ha az ember Salzburg felé halad).

Bementem az épületbe. Barátságosan, de egykedvűen fogadtak. Nem mintha vörös szőnyeg elémgördítésére számítottam volna, de a fogadtatás rutinszerűségéből láthattam, nem ritkaság egy-egy újfíú bevonulása. A 105-ös szobába küldtek, amely az emeleten volt. Tonczár Laci söpörgetett a szobában és közben meglehetősen hamisan énekelt: *Siebenmal in der Woche möcht' ich ausgeh'n ...* Ezt a számot akkor Peter Alexander énekelt sűrűn, de azt hiszem eredetileg valami amerikai sláger volt. Abban az időben nagy divat volt amerikai számokat átvenni és német szöveggel énekelni. A szövegek nagy része rém giccses volt, de később, amikor már megértettem a számok eredeti szövegét rájöttem, hogy azok sem voltak sokkal jobbak. Nem így az operett-dalszövegek, amelyeknek német változata a magyar szövegekhez viszonyítva szinte kibíráhatatlanul giccses. Talán azért, mert némelyik dalszöveg eredetije a német volt és aki a magyar szöveget csinálta, radikálisan giccstelenített?

Egyáltalán, ismerték akkor már a giccs szót?!

A szobák ablakai nyugat felé, a tóra nyíltak. Amikor beléptem, éppen gyönyörű naplemente kérkedett kék és sárga színekben. Hasonlót egy képes levelezőlapon láttam utoljára, amelyet nagyapám küldött a Spitzbergákról 1910-ben. Ilyen és hasonlóan különleges naplementéket gyakran csodálhattunk meg Kammerban. A szobában öt ágy volt. Négy egymás mellett, az ötödik a szemben lévő falnál állt keresztben. Azon aludt Horváth Vili. Kettőjükön és persze rajtam kívül még egy fiú lakta a szobát, akit Hegedűsnek hívtak. Keresztnevére már nem emlékszem, mert érkezésem után néhány nappal elhagyta az iskolát. Alig lehettem ott egy hete, amikor egy hasonlóan szép, naplementébe-konyuló délután nyílt a szoba ajtaja és belépett rajta Cey-Bert Robi. Illetve nem is lépett be, csak megállt a küszöbön és így szólt: Szevasztok srácok, Robi vagyok Párizsból. Kockás zakóban és fekete nadrágban állt ott, bal kezében egy embertelenül kis bőrönd (két arasz-szor másfél arasznyira becsültem a méreteit, a szélessége alig haladhatta meg a 12 centimétert). Robin fehér ing volt és egy keskeny szalagból kötött, fekete csokornyakkendő. Az ing fehérségét csak a nyakkendő színéből

következtethettük, mert az az ingnél jóval sötétebb volt. Így aztán megint négyen lettünk a szobában egészen Lázár Péter megérkezéséig, ami azonban sokkal később történt, a kabátember esete után.

Az iskola épülete, amely ma már nem létezik, alig harminc méterre állt a tóparttól. Valamikor a második világháború alatt, vagy közvetlenül előtte építhették, meglehetősen rögtönözve. Egy-egy vihar után újabb és újabb repedéseket fedeztünk föl a falakon. Eredetileg német tengerészek kiképzésének helyszíne volt. Talán a tavon tanították a vizinövendékeket vitorlázni (Ausztria 1938-ban Hitler által Németországba „kebeleződött”). Minden az épületen belül történt. Ott voltak a tanterem, a lakószobák, étterem, mosdók, satöbbi. Volt egy társalgóteremszerű helyiség is, amelyben egy lemezjátszóra valaki félóránként legalább egyszer föltette azt a lemezt, amelyen Fats Domino énekelt édes-kesernyésen búslakodva (noha a szöveg örömteli eseményről számol be): *I found my thrill on blueberry hill...*

Az iskola egyébként, a kolostor és a kaszánya ötvözete volt egy kis börtön-hangulattal szigorítva. Nekem legalábbis úgy tűnt. Hetenként egyszer volt szabad az épületet elhagyni, két órára, vasárnap, ebéd után. A nyáron, amikor én még a Linz melletti táborban élveztem végtelennek tűnő szabadságomat, egyik nap a seewalcheni moziban a *Glenn Miller Story*-t adták. A srácok (17-18-20, sőt több évesek) engedélyt kértek a film megtekintésére, de az engedélyt nem kapták meg. Ez aztán sok volt a társaságnak, amelynek tagjai között nem egy volt, aki a forradalom alatt fegyverrel harcolt. Fogták magukat és testületileg kiszöktek. Ám visszatértükkor a szigorú igazgató nem engedte be őket az épületbe. Szénakazlakban, pajtákban, kocsiszínekben töltötték az éjszakát.

Volt egy hittan és filozófia tanárunk, aki jezsuita páter volt. Nagy darab ember volt, evezőlapát méretű kezekkel. A katedrán álló szék támláján a legfelső lécszélessége 12-15 centiméter lehetett, amelynél fogva félkézzel fölemelte a széket, azt vízszintes helyzetbe forgatta és messze kitartotta jónéhány másodpercig. Ezt az osztályban senki nem tudta utána csinálni, pedig az egyik srác az olimpiai keretbe tartozó birkózó volt, egy másik osztálytársunknak – Váradi Robinak – olyan erejű dobása volt, hogy ha a labdával eltalálta a kézilabdakapu homloklécét, a szabadon földrehelyezett kapu eleje megemelkedett!

Reggel hatkor volt ébresztő, ha jól emlékszem. Amikor megszólalt a csöngő, ha Szatmáry tanárúr volt az ügyeletes, azonnal belépett a szobába, amiből arra következtettünk, szándékosan a mi szobánk ajtaja előtt ólálkodik, hogy aztán Tonzár Lacinak mondhassa: Elvette a jólét az eszedet? Ágyban fekve húzod föl az alsónadrágodat?!

Amikor a társaság lement az étterembe, ahol az ima és a reggeli következett, a lakószobákat bezárták és estig zárva is tartották. Nem tudom, hogy ez mire volt jó. Talán attól féltek, hogy ha nem teszik, a szobákban napközben homoszexuális orgiák zajlanának? Akinek ilyesmire hajlama volt, éjjel is megtehetné volna.

Ennek a rendszernek – eltekintve az embertelenségétől – két nagy hátránya volt. Az egyik, hogy mindazt, amire a tanteremben szükség volt, már a reggelihez le kellett vinni. A másik a zoknik tisztításának problémája. Az alsóneműnkbe számokat varrtunk. A szennyest elvitték, kimosták, a számok segítségével szétválogatták és mi tisztán kaptuk vissza. Igenám, de a zoknikba nem kerültek számok, mert hát a nájlonzokni a mosdóban is könnyen kimosható. Csak arra nem gondoltak, hogy a zokninak valahol meg is kell száradnia! A reggeli és az esti tisztálkodási idő rövid volt arra, hogy még zoknit is mossunk, tehát zsebrevágtuk a koszos holmit és ebéd után mostuk ki valamelyik mosdóban, viszont a szobákba nem mehettünk vissza, hogy amit kimostunk, valahova száradni akaszthassuk. Nem tudom, ki, hogyan boldogult ezzel a boldogtalan helyzettel, én néha a vizes zoknit is zsebrevágtam (a nájlonzokniból viszonylag sok vizet lehet kinyomni), estig a zokni is megszáradt meg a nadrágom is.

Este a folyosón a szobák ajtaja előtt ácsorogtunk és vártuk, hogy jöjjön a kulcsos ember. Ez a föladat rendszerint hittanárunkra hárult. Nagyon utálta ha „kabinos”-ért kiabáltunk, mint a strandokon. Akit rajtakapott, megpofozta. Mi persze azért mégis hangosan hívtuk a kabinost, ha még messze volt...

Azt hiszem, kilenckor volt lámpaoltás. A szobákban központilag lehetett kikapcsolni a villanyt. Ez persze fölháborította mindazokat, akik szerettek volna még egy kicsit olvasni lefekvés után. A kényszerhelyzet „áthidalására” több megoldás is született. A legegyszerűbb volt a zseblámpával való olvasás. Az egyik szomszédos szobában a huszadik század második feléhez méltó módszert valósítottak meg. A folyosón haladó villanyvezetékot megcsapolták és lámpát szereltek egy éjjeliszekrényfiók aljára. A kihúzott fiók szolgálta a világítást. A lényeg azonban az ajtó-kapcsoló volt: ha egy, a folyosón járőröző tanár benyitott, az ajtószárny néhány miliméteres elmozdulása már kikapcsolta a lámpát. Csupán egy kihúzott fiók kelthetett volna gyanút, ha nem lett volna tele mindenféle kacattal. A lámpát csak a fiók alatt lehetett volna fölfedezni. Pechjére a gyanakvó tanárnak, a szobában ilyenkor nem volt világítás, tehát neki is zseblámpával kellett kutatgatni...

Elképzelhető, hogy az ilyen és hasonló intézetek létfontosságúak a fiatalság találékonyságának fejlesztésére. Egy másik „kényszerhelyzetet áthidaló megoldás” volt a láthatatlan kötélhágcsó. A folyosón helyenként, tűzrendészeti okokból kifolyólag óriási, vászonalapú tűzoltócsövek voltak föltekerve, amelyek éjszakánként rendkívül alkalmasnak bizonyultak az ablakon való kiszökéshez. Előfordult, hogy este föltúrva találtuk a napközben lezárt szobákat. A kötélhágcsót keresték. 1958 márciusában otthagytam az iskolát, ezért nem tudom, hogy végül aztán megtalálták-e a „kötélhágcsót”?

Hogy végre a tárgyra térjek, említettem, csupán négyen voltunk az ötágyas szobában. A mi folyosónkon néha hetekig hittantanárunk volt a reggeli ügyeletes. Ilyenkor sajnálkozva hiányoltuk Szatmáry tanár úr „ébresztőimáját”: Elvette a jólét az eszedet? Satöbbi... Hittantanárunk kíméletesebben ébresztett: a még alvók vállát megrázva mondogatta: Most már te is ébredj föl... Az egymás mellett álló ágyak ajtóhoz legközelebbikében Tonczár Laci aludt, mellette Cey-Bert Robi, aztán következett Hegedűs elhagyott ágya, az utolsóban pedig én tanyáztam. Hegedűs ágyához érve tanárunk megkérdezte: Ezs azs ágy üres? (A z-t kicsit zs-nek, az sz-t kicsit s-nek ejtette, de nem olyan durván, mint ahogy ez írásban mutatkozik.)

Igen.

Ezs kinek volt a helye?

Hegedűsé.

Másnap szóról szóra ugyanez a kérdezgetés zajlott le, sőt harmadnap is. Kezdtük unni, hogy minden reggel – még félálomban – ugyanazokra a kérdésekre kell válaszolnunk. Este aztán csináltunk Hegedűs hajdani ágyán egy „kabátembert”. A kabátokból megszobrott (vagy jobb lenne itt a *megszobort*?) alak a takaró alatt ugyanolyan testhelyzetben feküdt, mint ahogy Robi szokott. Öröm volt nézni, még a teniszcipőből álló lába is gondosan ki volt alakítva. Reggel jött a menetrendszerű vállrázogató, amit éberem figyeltünk. A kabátember nem soká bírta és hanyagul, de azt is mondhatnám nyeglén szétzilálódott.

Részünkről: röhögés.

Ja, ezsért neveltetek? – ezt mondván, ügyeletes tanárunk kisompolygott a szobából. Másnap megisméltódott a jelenet, de miután az eset előtt háromszor kérdezett rá a Hegedűs féle ágyra, úgy ítéltük meg, hogy nem fog emlékezni az előző reggeli megtréfáltatásra, ezért a kabátember megint Hegedűs elhagyott ágyát bitorolta. Jól sejtettük az eredményt, viszont most már szótlanul hagyta el a szobát. Harmadnap reggel a kabátember ágyatcserélt Robival. Tanárunk úgy tett, mintha misem történt volna, de mert láttuk, hogy most már dühöng, mi sem röhögtünk hangosan... Negyednap... itt sajnos cserben hagy az emlékezetem (ami a történet befejezése szempontjából lényegtelen ugyan, de engem bosszant). Csak arra emlékszem, hogy hosszan vitattuk a helyes változatot tanárunk lélekelemzésének alapján, mert hát ez az elemzés csak feltételezéseken nyugodhatott. Ígyhát azt már nem tudom, hogy aznap reggel a kabátember Robi ágyában feküdt-e, vagy visszakerült Hegedűs hült helyére. Robi a kabátembert utánozva mozdulatlanul feküdt fejére húzott takaróval. Tanárunk besétált a szobába; most már nem lehetett elfelejteni azt, ami az előző reggeleken történt. Odament a két gyanús ágyhoz. Mi többiek úgy figyeltük, mint a macska a földön vigyázatlanul szemelgető galambot. Egy darabig nézegette a két ágyat, aztán megállt a kabátemberes ágy mellett és azt mondta: Ebben van azs eleven

ember! És ezzel akkorát csapott a kabátember derekára, hogy az ágyról visszarugózó ruhaneműk a feje magasságáig repültek a levegőbe. Ha nem lett volna helyes a lélekelemzésünk, attól a csapástól Robinak akár a dereka is eltörhetett volna...

Utólagos megjegyzés: Takaró alatt minden szobor tökéletesnek tűnhet. Másrészt, ez novemberben történhetett, tehát reggel hatkor nem lehetett túlzottan világos. A szobába a nyitott ajtón át csupán a folyosóról szüremlett be valami kis fény.

Gyimóthy Gábor, Zollikerberg, 2012. VIII. 4.